

Forsknings- och innovationsframsyn 2007

*Självständiga universitet
- en väg till ökat entreprenörskap?*

SEMINARIUM
2007-12-07

FORSKNINGS- OCH INNOVATIONSFRAMSYN SEMINARIUM 7 DECEMBER 2007

Vid ett seminarium inom ramen för projektet Forsknings- och innovationsframsyn diskuterades profileringen av svenska högskolor och universitet. Är självständiga universitet en väg till ökat entreprenörskap? I panelen deltog Birgitta Böhlin (vd Samhall AB), Jessica Elversson (produktutvecklare Recipharm AB), Mats Johansson (kommunalråd Linköpings kommun), Anders Narvinger (vd Teknikföretagen), Göran Sandberg (rektor vid Umeås universitet) samt Pia Sandvik Wiklund (rektor Luleås universitet). Moderator för dagen var journalisten Malcolm Dixelius.

Panelen var enig om att forskningens resultat ska gagna samhälle i vid mening och att forskningen i högre grad måste styras av de samhällsbehov som finns, oavsett om behovet finns inom det offentliga eller inom det privata näringslivet. Hur man når dit finns det olika vägar att gå.

Jan-Eric Sundgren, styrgruppsordförande, Senior Vice President AB Volvo

Dagen inleddes med ett anförande av projektets ordförande Jan-Eric Sundgren, Senior Vice President AB Volvo. Han gjorde en snabb jämförelse med USA och konstaterade att man i ett helikopterperspektiv kan frestas att rakt av vilja kopiera deras modell med fria universitet. Kliver man ner i detalj märker man dock att det är mycket mer komplicerat än så. Regelverken i Sverige och USA är väldigt olika.

Han presenterade också projektets syfte, form och mål innan han lämnade över ordet till dagens moderator Malcolm Dixelius och panelen. Projektet Forsknings- och innovationsframsyn har fem utgångspunkter:

1. Global excellens och kritisk massa ger ökad konkurrenskraft
2. Behovet av ny kunskap ska styra forskningens inriktning
3. Finansiering av civil FoU ska vara stabil och långsiktig
4. Nära samverkan mellan forskare, företag och samhällets övriga aktörer skapar ett effektivt innovationssystem
5. Internationella samarbeten och ökad EU-integration ökar effekten av forskningssatsningar

Sex bakgrundstudier utförs som vardera behandlar det svenska forsknings- och innovationssystemet:

- Forskningens roll i samhälle
- Nationell policy för forskning och innovation – en framtidsinriktad omvärldsanalys
- Forskning och innovation i Sverige – en internationell jämförelse
- Starka forsknings- och innovationsmiljöer i Sverige – utmaningar för Sverige
- Samhällsbehov och forskning: en enkät med syfte att analysera viktiga samhällsfrågor där forskningen kan bidra med lösningar.
- Hur gör andra länder och globala företag när man skall prioritera forskningssatsningar?

Tre referensgrupper arbetar med att ta fram underlag till styrgruppens rapport som ska levereras den 1 mars 2008. I referensgrupperna (se sista sidan) sitter ett antal namnkunniga representanter från akademiska världen, näringslivet och samhället, handplockade för att skapa en bredd. För att fånga upp en yngre grupp går man även ut till studenter.

Birgitta Böhlin, vd Samhall AB, ordförande i referensgruppen Samhälle

Samhalls vd, Birgitta Böhlin, som även är ordförande i forskningsinstitutet SP och Mittuniversitetet, har genom intervjuer kunnat konstatera att det finns en positiv, större acceptans för frihet bland svenska lärosäten idag. Men man löser inget genom att bara skicka ut mera pengar i systemet. Man måste också ge universiteten mer ansvar för sina resurser. Man måste få äga egendom och kapital.

- Klarar man inte en sån situation får man falla ifrån eller så får man knyta sig till andra genom olika former av allianser. Graden av myndighetsanknytning eller frihet från detsamma är i sig inget självändamål. Det handlar om att hitta en form där man kan lösa sina uppgifter på bästa sätt. Forskningen måste ske där det finns förutsättningar för att den ska vara framgångsrik, konkurrenskraftig och samhällsnyttig.

Panelen: Birgitta Böhlin, Mats Johansson, Göran Sandberg, Jessica Elversson, Pia Sandvik Wiklund, Anders Narvinger.

Med frihet följer krav. Med frihet följer ansvar. En större självständighet kräver samtidigt mer instrument för att garantera rättssäkerheten och det gäller att det finns en transparens så man kan se vad pengarna används till.

Ska man bedriva en god högre utbildning på många håll i landet kräver det samtidigt välmeriterade lärare som också har möjlighet att bedriva forskning och delta i forskningsprogram.

Birgitta Böhlin ser gärna en ökad samverkan med kommuner och medelstora företag. Samtidigt betonar hon att det redan idag finns många exempel på utmärkta samarbeten redan idag. Det handlar inte så mycket om strukturer, det handlar istället om attityder och om incitament.

Vad gäller samverkan vill hon också slå ett slag för institutsektorn.

- Instituterna ska ju vara bryggan mellan akademien och näringslivet. Det är viktigt att man i detta sammanhang tar vara på den kompetens och de samarbetsmöjligheter som finns också där.

Jessica Elversson, produktutvecklare Recipharm AB

Jessica Elversson, produktutvecklare på Recipharm AB, ett mindre läkemedelsföretag, var dagens representant för den forskningsintensiva näringslivssidan. Recipharm har runt 1000 anställda och sysslar med kontraktutveckling och kontraktstillverkning. Forsknings- och utvecklingsavdelningen består av 30 personer. Varför vill ett mindre företag som de samarbeta med universitet? Hur samarbetar man idag? Hur kan man samarbeta bättre?

- Vi är intresserade och beroende av att få tillgång till vetenskapsbaserad kunskap. Framför allt kan vi utveckla och kommersialisera nya teknologier och plattformar. Vi är också beroende av välutbildad personal. Idag samarbetar vi med hjälp av våra nätverk. Jag och en kollega är disputerade forskare som interagerar med universitet och högskolor. Vi har också som mål att leda examensarbetare varje år.

Ett konkret exempel på hur samarbetet skulle kunna förbättras är just kring examensarbetarna som oftast kommer till Recipharm för att lösa ett problem som företaget behöver hjälp med. I framtiden kommer Recipharm att aktivt söka samarbete med sådana universitet som är beredda att delta mycket aktivt under examensarbetet, föra diskussioner och föra arbetet framåt, berättar Jessica Elversson.

- Det är i mötet mellan människor som man löser problemen, man hittar nya samarbetsformer och nya punkter att arbeta vidare med. Det underlättar om det finns en geografisk närhet till det universitet som vi samarbetar med.

Mats Johansson, kommunalråd Linköpings kommun, ledamot i referensgruppen samhälle

Mats Johansson, kommunalråd i Linköping, representerade en kommun med ett livaktigt universitet. En framgångsrik kommunledning ser kunskap som en tillväxtfaktor menar han och poängterade att det är viktigt att staten fortsättningsvis har ett huvudansvar för att finansiera svensk forskning.

Linköpings kommun samarbetar med Norrköpings kommun som de två stora östgötakommunerna i att bygga upp ett miljötekniskt centrum. Utifrån kommunernas och medborgarnas behov har man identifierat miljösektorn som central.

- Vi har många små, mindre företag inom den nischen, här finns god tillväxtpotential. Tekniska verken, som kommunen äger i samarbete med Linköpings universitet, finansierar därför en professur inom det här området och vi bygger ett nätverk för att i förlängningen kunna understödja både spetsforskning som universitetet bedriver och möjligheter att hitta nya produkter som går att kommersialisera på en internationell marknad.

Ett av de kunskapsintensiva företagen i Linköpings "scienceby" är ett företag inom tunnfilmstekniken med 15 anställda. Vd:n är disputerad forskare men lämnade den aktiva forskningsmiljön för tio år sedan. Han har samtidigt behållit sina gamla kontakter och kan enkelt tanka hem var man befinner sig i forskningsfronten.

- Vi inom kommunen är intresserade av att stödja detta företag så att de blir flera än 15 anställda. Vad vi ska ge är en god infrastruktur; bra lokaler, en fungerande kollektivtrafik och så vidare.

Mats Johansson är också ordförande i CKF (Centrum för Kommunstrategiska Studier) - en centrumbildning vid Linköpings universitet som ägs av tretton östgötakommuner tillsammans med universiteten. CFK är ett tydligt exempel på hur kommun och region kan samarbeta med sitt universitet för att gagna utvecklingen.

- Jag har ett förtroendeuppdrag och är folkligt vald, så för mig handlar det väldigt mycket om helhetssynen. En person med en arbetsmarknad långt utanför Sveriges gräns kan med rätta ställa krav på en bra barnomsorg, bra kollektivtrafik, bra skola och ett gott kulturliv. Ska vi lyckas med det måste vi se till att ligga i framkant och se nya samhällsutvecklingar genom att också vara i fronten kring kunskap och utveckling. I CKF höjer vi nu därför anslaget och pumpar varje år in sju miljoner kronor. På så sätt kan vi direkt medverka till att finansiera forskning för sju miljoner varje år som kommer till nytta för att möta de behov av ny forskning som finns.

Anders Narvinger, vd Teknikföretagen, ordförande i referensgruppen Näringsliv

Teknikföretagens vd, Anders Narvinger, har ägnat hela sitt yrkesverksamma liv åt industrin och var en ytterligare näringslivsrepresentant i dagens panel. Han tror starkt på att självständiga universitet är en väg till ökat entreprenörskap. Men det förutsätter att man har hittat universitet och högskolor med en väldigt god och effektiv relation med samhället i övrigt, inte minst med industrin.

- Vi på Teknikföretagen har tagit initiativ till en rapport som ganska tydligt visar på olika typer av samverkan. När man, i såväl stora som små företag, sitter ner och funderar på nya FoU-områden, är det väldigt viktigt att man har närhet, personlig, individuell kontakt. När man sen väl har gått vidare och bestämt sig för sina områdessatsningar och baseras på ett långt FoU-program, söker vi oss till den absolut bästa forskningsmiljön globalt sett. Då har närheten ringa betydelse.

Det är viktigt att hitta en struktur som kan hantera dessa olika aspekter, menar Anders Narvinger. Det är först då vi får en ordentlig samverkan och det är först då som självständiga universitet kan leda till ett ökat entreprenörskap. Ska man nå dit ställer det också stora krav på hur anslagen ser ut.

Anders Narvinger tror inte att universitet och högskolor i Sverige inom överskådlig framtid kommer att ha balansräkningar så att de själva kan utforska sin strategi och hitta områden där de kan nå absolut världsklass och samtidigt uppfylla kraven på individens närhet och individens samarbete.

- Har man inte en balansräkning måste man ha en ägare som är långsiktig och ger väl tilltagna basanslag för detta. Det får inte vara någon dagsslända, det måste vara en uthållig situation. Givet det tror jag vi kan få självständiga universitet som i nära samverkan med samhälle och industrin håller absolut högsta klass. Ska vi sen också få ökat entreprenörskap i anslutning till dessa miljöer, måste vi självfallet titta på hur vi hanterar alla forskningsresultat och tillförsel av riskkapital mm. Men allt detta är en senare fråga. Det förutsätter att man lyckas skapa de här miljöerna och lyckas hitta de här strukturerna i Sverige så att samverkan verkligen kan äga rum.

Göran Sandberg, rektor Umeå universitet, ordförande i referensgruppen Akademi

Göran Sandberg, rektor för Umeå universitet, poängterade att omstruktureringen mot fria universitet i stor utsträckning handlar om praktikaliteter; till exempel om rätt att disponera anslag och rätt att äga lokaler.

- Jag har räknat ut att Akademiska hus gör fem gånger mer vinst på vårt universitet jämfört med vad vi satsar på vårt innovationssystem. Så det är klart, om vi ägde lokalerna, skulle vi kunna satsa fem gånger mer på innovationssystemet! Hade vi bättre kontroll över våra resurser så skulle vi kunna profilera och omdisponera vår vetenskapliga kvalitet på ett annat sätt.

Viktigt är att omstruktureringen sker i någon kontraktsform med staten. Staten måste upprätta kontrakt med lärosäten med klara mål. Men det får inte bara bli att man tar regleringsbrevsmodellen utan det måste vara reella kontrakt som tas fram.

- Jag inser att det är enorma problem med detaljerna men jag ser ingen annan väg fram.

Vidare måste universitetens struktur brytas upp. Utbildning, forskning och samverkan måste integreras på ett helt annat sätt än vad som sker idag. Framför allt är det de breda universiteten med flera fakulteter som får en stor utmaning. Det är enklare på KI eller Chalmers eller SLU där man har en klar inriktning som man ska jobba mot.

- Integrationen kommer att kräva stora förändringar. Om inte vi har entreprenörerna hos oss redan – vilket vi inte har i någon större utsträckning – så måste vi släppa in entreprenörerna i vår miljö. Och för att kunna göra det måste vi göra det både fysiskt, mentalt och finansiellt. Vi måste ändra "mindset" i akademien.

Göran Sandberg ser framför sig ett universitet som är mentalt och fysiskt sammanflätat med samhälle och näringsliv. Dock förutsatt att universitet och forskare oförbehållsamt bestämmer över den fria forskningen.

- Näringslivet bestämmer självklart över uppdragsforskning men det är för mig en enormt viktig princip att gränsen går där. Innehållet i den fria forskningen definieras av forskaren själv och det görs inte av näringslivet. Forskarna ska forska på det näringslivet inte ens har en aning om existerar.

Göran Sandberg varnar också för att gå i fällan och titta för mycket på företagsstrukturen. Mycket kommer förstås att hämtas därifrån, men man ska inte börja kalla rektor för vd och man ska inte börja tala om marknadsanpassning.

- Gör man det kan jag garantera att 50 procent av alla akademiker i Sverige kommer att motarbeta det här i minst 20 år.

Vad som behövs är en organiserad omstrukturering där någon tar initiativet och talar om att så här ska kartan se ut. Göran Sandberg menar att det är otänkbart att sektorn själv ska kunna sy ihop det här. Man måste ha ett innovationssystem kopplat till universiteten som har mycket mer människor som är professionella i sin yrkesroll.

- Vi måste ha in mycket mer folk från näringslivet som har gjort affärer och som har byggt företag som ska sitta mitt i vår verksamhet. Kanske fria universitet har råd att rekrytera de personer som har rätt erfarenhet.

Göran Sandberg tycker samtidigt inte man ska glömma bort att det inom kommun, landsting och stat redan finns ett organiserat praktiskt system och samarbete med universitet.

- Det vore bra om näringslivssidan också försökte organisera upp det här. Där är det alldeles för mycket ad hoc-praktiker, ad hoc-kontakter.

Pia Sandvik Wiklund, rektor Luleå universitet, ledamot i styrgruppen

Luleås rektor, Pia Sandvik Wiklund, menar att det finns en öppenhet men pekade också på ett antal hinder. Självständiga universitet är en viktig komponent men inte den enda. Visst ger det möjlighet till prioriteringar och profileringar men det kan vara farligt med "quickfixes".

- Jag tycker inte vi ska jämföra för mycket med amerikanska universitet, där råder en helt annan kultur. Hur är vår kultur? Entreprenörerna – sporrar vi våra studenter till att bli entreprenörer och inte bara anställda? Vad vi måste göra är att luckra upp regelverket, göra universiteten friare, rörligare och snabbare

Att storleken och antal universitet kommer att ha betydelse för resultatet är hon inte alls övertygad om. Det räcker inte med att räkna siffror och säga att det blir x miljarder i omslutning och y antal studenter. Ska det här lyckas förutsätter det kraftiga omstruktureringar av universiteten och då måste man fundera på om det överhuvud taget är möjligt?

- Vilka processer kommer att krävas för att fusionera KI, KTH och Stockholms universitet med så olika traditioner och olika drivkrafter? Risken är att vi slår ut svensk forskning för många år framöver medan vi ägnar oss åt interna processer och navelskåderi. Jag är inte så säker på vad om det är rätt väg att gå. Jag tror att vad gäller forskningen måste man samverka om våra forskare ska ha en möjlighet att överleva med tanke på den konkurrens som de utsätts för idag.

Pia Sandvik Wiklund ser många incitament för samarbete i utbildningar och menar att ett samarbete med arbetslivet utanför är en viktig kvalitetsfaktor för själva utbildningen. Dels för att det ger studenterna perspektiv på det teoretiska innehåll de får i sin utbildning, dels (och framför allt) för alla de kontakter som ett samarbete skapar.

- Vi vet att över 60 procent som efter färdiggenomgången utbildning får anställning är tack vare de kontakter de har skapat. Det viktigaste incitamentet med arbetslivet utanför är att ge studenterna en vettig utbildning.

Hon menar att det är en ökad konkurrens som kommer att göra att friheten får genomslag. Motprestationen från universiteten är att de ska nå högre kvalitet i sin verksamhet vilket bland annat måste ske genom att man gör utvärderingar av hur universiteten faktiskt klarar sig.

- Samtidigt är jag rädd att friheten i sig leder till en ökad byråkratisering och kontroll.

Hur man går från forskningskunskap med nya lösningar till att se till att det blir kommersiella framgångar var vad många av frågorna från publiken handlade om. Pia Sandvik Wiklund anser att universiteten måste bli bättre på att identifiera potentiella idéer.

- Sen handlar det om att slussa dessa individer och deras idéer utanför universiteten och där jobba med affärs- och riskkapitalister i en tydlig struktur. Min enda farhåga är att det blir för mycket utav "curling" från vår sida när entreprenören kanske inte alls behöver det.

Daniel Tarschys, Stockholms universitet, som på uppdrag av Regeringen arbetar med den utredning om en friare organisationsform för universiteten, fanns med i publiken och berättade att utredningen ligger i startgroparna. Man kommer att undersöka alternativa verksamhetsformer då de vi idag har innebär starka begränsningar.

- Autonomireformer pågår för fullt ute i Europa. En av de saker som den här utredningen ska se är om det finns något bra som vi kan hämta hem från utländska erfarenheter, sa Daniel Tarschys.

- Ska jag ge ett råd till Daniel Tarschys är det att inte ägna för mycket tid åt att skapa en ny myndighetsform. Man behöver inte anamma företagsstrukturer. Koncentrera er istället på detaljerna. Statens inflytande på universiteten kommer fortfarande att vara starkt, sa Jan-Eric Sundgren som därmed avslutade dagen.

Styrgrupp

Ordförande: Jan-Eric Sundgren, Senior Vice President AB Volvo

Charlotte Brogren, VP ABB Robotics
Per Eriksson, generaldirektör VINNOVA
Peter Holmstedt, koncernchef Innovationsbron AB
Lena Treschow Torell, vd IVA
Harriet Wallberg-Henriksson, rektor Karolinska Institutet
Pia Sandvik Wiklund, rektor Luleå tekniska högskola

Huvudprojektledare: Thomas Malmer, programchef IVA och Göran Marklund, direktör VINNOVA

Koordinator: Johan Schuber, projektledare IVA

Referensgrupp forskning/akademi

Göran Sandberg (ordf), rektor Umeå universitet, IVA: s avd VIII
Margareta Bergendahl Norell, prorektor KTH, IVA: s avd I
Lars Bergman, rektor Handelshögskolan Sthlm, IVA: s avd IX
J O Carlsson, professor, Uppsala universitet, IVA: s avd VII
Pam Fredman, rektor Göteborgs universitet
Gunilla Jönson, rektor Lunds tekniska högskola, IVA: s avd VIII
Thomas Laurell, prof. Lunds universitet, IVA: s avd VII
Stellan Lundström, prof, KTH, IVA: s avd III
Gunnar Svedberg, VD STFI, IVA: s avd IV

Projektledare: Åsa Valadi

Referensgrupp näringsliv

Anders Narvinger (ordf.), vd Teknikföretagen, IVA avd II

Monica Bellgran, Director Haldex Production Technology and Systems
Conny Bogentoft, CEO and Inv. Manager, Karolinska Development, IVA avd XI
Bo Källstrand, vd Svensk Energi, IVA avd II
Elisabeth Nilsson, vd Jernkontoret
Ulf Wahlberg, VP Industrial and research relations, Ericsson AB
Jonas Wallberg, chef för IKT-enheten, VINNOVA
Tord Svedberg, VP Global Biologics Supply & New Product Introduction, AstraZeneca, IVA avd I

Projektledare: Teresa Jonek

Referensgrupp samhälle

Birgitta Böhlin (ordf.), vd Samhall
Anna-Karin Alm, project manager Medicon Valley
Jonas Andersson, regionråd (fp) västra Götalandsregionen
Maria Anvret, Svenskt Näringsliv
Stina Gestrelus, Deputy Managing Director Medicon Valley Alliance
Hans Ingvarsson, Vägverket
Mats Johansson, oppositionsråd (s) Linköpings kommun
Lars Magnusson, professor ekonomisk historia, Uppsala universitet
Inger Nyrell, rektor, Tensta gymnasium
Nina Rehnqvist, ordförande SBU
Per Sjölander, Vilhelmina kommun

Projektledare: Göran Melin